

ŠTRUKTÚRA A AKVIZIČNÉ VPLYVY ŠĽACHTICKEJ KNIŽNICE JOZEFA ESTERHÁZYHO (1682 – 1748) V KAŠTIELI ČEKLÍS (BERNOLÁKOVO)¹

LUCIA LICHNEROVÁ – MARTA ŠPÁNIOVÁ

LICHNEROVÁ, Lucia – ŠPÁNIOVÁ, Marta. The Structure and Acquisition Influences of the Noble Library of Jozef Esterházy (1682–1748) in the Čeklís Manor House (Bernolákovo). *Historický časopis*, 2025, 73, 1, pp. 87-117, Bratislava.

The main goal of the study is to describe the private aristocratic library of Jozef Esterházy (József Eszterházy, Esterházy) (1682–1748) in the Čeklís manor (today's Bernolákovo) from various points of view, based on a pilot analysis. In the beginning of the study, the authors summarise some fundamental findings of domestic and foreign researches on aristocratic libraries, which confirm the influence of aristocratic libraries on cultural and intellectual history. In the core of the study, they clarify the establishment, thematic composition, structure, building and sorting of the aristocratic library of Jozef Esterházy in the Čeklís (Cseklész) manor house, based on the main source of research, which is the historical catalogue of this library from 1749, written for the needs of the inheritance process after the death of Jozef Esterházy. In the context of Jozef Esterházy's biographical data and also on the basis of the bookplates in preserved copies of books from Esterházy's library, which have so far been identified in the University Library in Bratislava and in the Slovak National Archive in Bratislava, the authors discuss the acquisition effects of building this library and possible ways of acquiring literature. The study follows the thematic, linguistic, and chronological aspects of the library in connection with possible motivations for acquiring books, emphasising Jozef Esterházy's active readership, which his biographical literature tells about.

Keywords: History of libraries. Aristocratic libraries. 18th century. Jozef Esterházy (1682–1748). Čeklís manor (Bernolákovo).

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2025.73.1.4>

1 Štúdiá bola vypracovaná v rámci projektu APVV-22-0130 *Šľachtické knižnice 18. a 19. storočia na západnom a strednom Slovensku*. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0130 na roky 2023 – 2027 a riešená na Univerzite Komenského v Bratislave.

Doterajšie všeobecné zistenia k budovaniu šľachtických knižníc

„Ak nejaká miestnosť... začala symbolizovať bohatstvo, učenosť a čiru výstrednosť aristokracie, bola to knižnica. Tu sa šľachtic mohol uchýliť do súkromnej svätyne, kde si gróf tohto a vojvoda tamtoho otvorili zväzok a vstúpili do ďalšej kráľickej nory sebadidaktického obohatenia.“²

V ostatných rokoch sa výskumu šľachtických knižníc venuje primeraná pozornosť vo všetkých európskych krajinách, ktoré registrujú ich existenciu, a to v závislosti od veľkosti a celistvosti zbierok, počtu knižníc, zachovaných knižničných katalógov. Preto môžeme v rámci niektorých krajín evidovať dnes už komplexnejšie spracovanie šľachtických knižníc (napr. Česko, Poľsko, Nemecko, Veľká Británia, Rakúsko), inde, ako napr. aj na Slovensku, zostali niektoré šľachtické knižnice dodnes neznáme, neobjavené alebo z dôvodu absencie katalógov či roztrieštenosti fondov nespracované. Ukazuje sa však, že zbytočný rešpekt pred výskumom týchto knižníc, ktoré nedisponujú komplexnou pramenovou základňou, nie je namieste. Ak napr. v prípade roztratenia fondu existuje zachovaný aspoň katalóg šľachtickej knižnice, nie je dôvod vzdať sa jeho analýzy a pokúsiť sa o rekonštrukciu fondu *per analogiam*, hoci aj s pochopiteľnou absenciou ďalších ukazovateľov, ktoré nie je v týchto prípadoch možné sledovať (napr. nadobudnutie knihy, pôvodní vlastníci, recepcia textu a pod.).

Pre sociálneho historika Otta Brunnera boli šľachtické knižnice, ktoré poznal z katalógov knižníc 15. až 18. storočia, *„dokladom starého európskeho vzdelanostného a intelektuálneho sveta a zároveň prameňmi pre ‚intelektuálne dejiny vnímavých‘, na ktoré nechcel popri toľko uznávaných ‚intelektuálnych dejinách produktívneho‘ zabudnúť. V šľachtických zásobách kníh našiel materiál na opravu klišé o bezduchom a ‚bezknihovom‘ junkerovi, ktorý sa primárne zaujímal o lov a pitie“³* a ako uvádza K. Graf⁴ aj ďalšie *„nedávne štúdie potvrdili veľkú hodnotu šľachtických knižníc ako historických prameňov“*. Ak zoberieme ako príklad doterajšie výskumy⁵ šľachtických knižníc na Slovensku a v Česku, mô-

2 PURCELL. *The Country House Library*. New Haven 2019.

3 BRUNNER. *Neuer Weg der Verfassungs- und Sozialgeschichte*. 2. Aufl. Göttingen 1968, s. 291.

4 GRAF. Oberschwäbische Adelsbibliotheken. In HENGERER, Hrsg. *Adel im Wandel*. Ostfildern 2006, Bd. 2, s. 751-762, s. 751. Dostupné tiež tu: E-LIS. Online. 2006. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/28804689_Oberschwabische_Adelsbibliotheken. [zobrazené 2023-01-14].

5 Analyzovali sme výsledky výskumov šľachtických knižníc citovaných v rámci štúdie. Okrem nich aj: AMBRÚŽOVÁ-PORIEZOVÁ a KRIŽANOVÁ. Knižnica Michala Zorkóczyho – budovanie a osudy knižnej zbierky na prelome 18. a 19. storočia. In PORIEZOVÁ, ed. *Studia bibliographica Posoniensia*. Bratislava 2021, s. 85-99; AUGUSTÍNOVÁ a BŔBOVÁ, ed. *Šľachta stredného Slovenska a jej vplyv na kultúrny rozvoj regiónu*. Banská Bystrica 2015;

žeme konštatovať pravdivosť tohto tvrdenia. Výskumy dokumentujú, že šľachtické knižnice saturovali nielen individuálne a vnútorodové intelektuálne záujmy, ale poskytovaním kníh zabezpečovali aj transfer poznatkov mimo sídla šľachty, napr. do podzámku, medzi intelektuálnu elitu a v neposlednom rade slúžili ako kultúrne centrá a repozitáre poznania. Nemenej významným faktom je, že v neskorších obdobiach sa knižnice aristokracie stali základom pre budovanie muzeálnych, národných a iných druhov knižníc v rámci jednotlivých krajín a ich fondy sú neodškriepiteľným dôkazom toho, že neboli budované len na základe reprezentačnej funkcie alebo zberateľskej vášne. Spomínané klišé o „bezduchu junkerovi“ doterajšie výskumy jednoznačne vyvracajú uznaním šľachtickej knižnice za „intelektuálne zrkadlo“,⁶ ktoré odrážalo mimoriadnu znalosť jazykov, široké pole záujmov, aktivity v diplomatickej službe, zastúpenie vo významných štátnych orgánoch, kontakty s významnými predstaviteľmi štátu a armády, blízkosť k cisárskemu dvoru, dobovým intelektuálom a zahraničným kníhkupcom. Snaha o katalogizovanie vlastných zbierok a ich triedenie, či už prostredníctvom profesionálnych knihovníkov, pisárov, alebo vzdelancov (aj s vlastným vkladom), poukazuje na skutočnosť, že aristokratická zbierka pre šľachticu neznamenal len nástroj prestíže umiestnený v reprezentatívnej miestnosti a prezentujúci kultúrne skvosty, ale bola prameňom poznania, v ktorom sa potreboval orientovať.

Tento ideál však predsa len bol v istých oblastiach poznačený menej vznešenou stránkou aristokracie. Reprezentatívne sídla a nákladný životný štýl zvädzali v kontexte budovania knižnice aj k „prízemnejšiemu“ správaniu. Podliehanie módnym trendom (napr. zhromažďovanie francúzskej literatúry), prehnany zá-

BŮŽEK. Knihovny aristokratů na česko-moravsko-rakouském pomezí koncem 16. a v první polovině 17. století. In *K výzkumu zámeckých, měštanských a církevních knihoven*. České Budějovice 2000, s. 87-101; CABADAJOVÁ a KRÁLIK. *Aponiovská knižnice v Oponiciach*. Martin 2018; DOMENOVÁ, ed. *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla každodennosti knižná kultúra)* [online]. Prešov 2014. Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4>. [zobrazené 2022-12-13]; KLIMEKOVÁ, ed. *Aponiovcí v dejinách knižnej kultúry*. Martin 2015; MONOK. *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI.-XVII.században*. Budapest; Eger 2012; SABOV. Prezentácia výsledkov výskumu historických knižníc v procese pasportizácie a rekonštrukcií. In *Bibliografický zborník z 12. slovenskej bibliografickej konferencie*. Martin 2012, s. 133-137. Dostupné tiež na: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/12_BK/Sabov.pdf. [zobrazené 2014-10-11]; SABOV et al. *Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku*. 4 zv. 2001, 2004, 2009, 2012; SAKTOROVÁ. *Katalóg kníh Zičiovskej Bibliotéky vo Voderadoch z roku 1894*. Online. Martin 2018. Dostupné na: <https://fliphtml5.com/mdfbb/fsag>. [zobrazené 2023-05-13]; SIBYLOVÁ. *Knižnica Rudolfa I. Pálfiho (1719 – 1768), zakladateľa šľachtickej knižnice Pálfiovcov na hrade Červený Kameň*. Bratislava 2012.

6 Staré tisky v černinské rodové knihovně. Online. Knihovna AV ČR, 2003. Dostupné na: <https://www.knihoveda.cz/stare-tisky-v-cerninske-rodove-knihovne/>. [zobrazené 2023-02-14].

ujem o dekoratívnu stránku kníh a knižnice, uprednostnenie estetickej funkčnosti záležitosťami nepatrilo medzi ojedinelé javy.⁷ Na každú šľachtickú knižnicu treba preto nazerať samostatne a v prípade dostatočnej existencie prameňov citlivo zvážiť, či bola odrazom premyslenej bibliofilie alebo prehnanej bibliománie.

Doteraz publikované štúdie zachytávajúce výskum šľachtických knižníc na území Slovenska umožňujú konštatovať ďalšie konkrétnejšie zistenia. Zárodok šľachtických knižníc na tomto území môžeme vystopovať približne v 16. storočí, keď niektorí členovia šľachtickej rodiny začínajú pracovať spočiatku na svojej osobnej knižnici pre vlastné potreby a keď sa v 17. storočí „*čítanie stáva súčasťou každodenného života*“, ⁸ vzrastá aj počet knižníc šľachtických rodov na Slovensku. Akvizícia kníh do šľachtickej knižnice bola zabezpečovaná rôznymi spôsobmi – nielen individuálnou zberateľskou činnosťou, ale aj nákupmi častí alebo celých fondov, začlenením osobných knižníc členov rodu do celku formou dedičstva alebo uzavretia manželstva. Knihy do knižnice zaobstarával aristokrat sám, na cestách pri plnení svojich štátnych alebo vojenských povinností na knižných trhoch po celej Európe, v antikvariátoch, pomocou priateľov, známych, knižných darov. Pri dlhodobej kontinuite budovania šľachtických knižníc bolo nevyhnutné disponovať aj sieťou pravidelných dodávateľov kníh – obchodníkov a agentov s knihami. Agáta Klimeková⁹ uvádza, že v prípade knižnice rodu Šemsei (Semsei, Semsey), viažuceho sa k obci Šemša na východnom Slovensku z 18. storočia, je možné „*na základe zachovaných vlepéných firemných štítkov a pečiatok v knihách identifikovať 19 kníhkupcov a kníhviazačov, ktorí boli hlavnými dodávateľmi kníh*“. Kníhkupci zabezpečujúci knihy do šľachtických knižníc pochádzali nielen z oblastí v geografickej blízkosti sídla rodu, ale aj z oveľa vzdialenejších miest celej Európy. Niektoré šľachtické knižnice boli tvorené aj z kníh kláštorov, napr. šľachtická knižnica rodu Aponiovcov (Apponyi) založená grófom Antonom Jurajom Aponim (Antal György Apponyi) v roku 1774 vo Viedni, neskôr presunutá do Bratislavy a Oponíc, bola popri nákupoch na

7 Na túto skutočnosť upozorňujú hlavne výskumy anglických šľachtických knižníc. Pozri napr. CORNELL. *His Lordship did it in the library – And Here's Why...: Bibliomania or Book Madness and the Gentlemen of Regency England*. Príspevok na blogu. [s. a.]. Dostupné na: <http://numberonelondon.net/2017/03/his-lordship-did-it-in-the-library-and-heres-why/>. [zobrazené 2023-06-10]; DIBDIN. *The Bibliographical Decameron*. Online. London 1817. Dostupné tiež ako Google Book; PURCELL, *The Country House Library*.

8 KOMOROVÁ, ed. *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500 – 1700*. Martin [2005].

9 KLIMEKOVÁ. Dve šľachtické knižnice z východného Slovenska. In *Bibliotheca Antiqua*. Online. Olomouc 2017, s. 100-106. Dostupné na: <https://kba.vkol.cz/uploads/composer/8t-942bunvb-BA2017-Klimekova.pdf>. [zobrazené 2023-04-12], s. 102.

knižných veľtrhoch či kúpach pozostalostí rozšírená o fondy kláštorňých knižníc zrušeného rádu jezuitov.¹⁰

Typické jadro fondu šľachtickej knižnice reflektuje na viaceré parametre – životný štýl a bohatstvo rodu, vzdelanie, politickú a vojenskú kariéru, vzťah alebo členstvo v štátnej správe, záujem o históriu rodu, správu panstva a úpravu sídiel, individuálne záujmy šľachtica, ale tiež na modernizáciu vzdelávania šľachty v priebehu storočí. Odhliadnuc od individuálnych špecifik, aristokratickú knižnicu tvorili z tematického hľadiska takmer všetky vedné odbory – história, filozofia, právo, geografia, politické vedy a teológia, genealogické a heraldické diela, hospodárstvo, antická klasika, militária, zákony, teória štátu a práva, humanistická rétorika, matematika, jazykovedné diela, práce rôznych literárnych žánrov významných európskych spisovateľov; v závislosti od obdobia a aktuálnych trendov sa fondy postupne obohacovali o vinárstvo, rybárstvo, lesníctvo, poľnohospodárstvo, poľovníctvo, starostlivosť o kone, architektúru, záhradníctvo, bankovníctvo a pod. „*Motiváciou budovania šľachtickej knižnice zďaleka neboli len zberateľské dôvody, ale aj potreba hlbšie sa orientovať v náboženskom, spoločenskom, politickom dianí, vrátane záujmu o dejinné súvislosti Európy i vlastnej krajiny a rodu i túžby po poznaní.*“¹¹ V tejto súvislosti v šľachtických knižniciach sledujeme aj snahu o pokrytie encyklopedickej literatúry mapujúcej širokú oblasť poznania.

Z geografického hľadiska v prípade aristokratických biblioték často nešlo iba o zbierky regionálneho charakteru, ale nadregionálneho významu.

Z pohľadu radenia fondov bolo typické tematické radenie, príp. vytváranie samostatných skupín kníh podľa vybraných kritérií aristokrata. Spomeňme napr. „modrú knižnicu“ rodu Príleských (Prileszky) zo Zemianskeho Podhradia, ktorá mala knihy v modrej väzbe zamerané obsahovo na „*úvahy o viere a rozhovory s Bohom, hebrejskú Bibliu, kabalu, pojednania o prírode, ľudskej prirodzenosti, lekárske príručky, poučenia pre umierajúcich i návody, ako dosiahnuť dlhší život*“.¹²

Jazykové zastúpenie kníh vo fonde šľachtickej knižnice bolo rôznorodé a badať v ňom inklinovanie k dobovým trendom. České výskumy¹³ ukazujú, že

10 Aponiovská knižnica – Bibliotheca Apponiana. In SNK. Online. Dostupné na: <https://www.snk.sk/sk/navstivte-nas/aponiovska-kniznica-bibliotheca-apponiana.html>. [zobrazené 2023-0-15].

11 HEILANDOVÁ. *Dějiny knihoven v českých zemích*. Prezentácia; PDF; online. [s. a.]. Snímky dostupné na: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2017/PV1B60/um/SOUKROME_KNIHOV-NY.pdf. [zobrazené 2022-06-06].

12 ZMETÁK. Historická knižnica Príleských zo Zemianskeho Podhradia. In *Bibliotheca Antiqua*. Olomouc 2016, s. 110-115, s. 112-113.

13 HEILANDOVÁ, *Dějiny knihoven*.

kým v 17. storočí prevládala vo fondoch latinská (menej nemecká) spisba, v 18. a 19. storočí mala dominantné postavenie francúzština a nemčina ako „esperanto šľachty“. Inojazyčné knihy boli získavané na základe individuálnych (profesijných) impulzov. Výskumy dokazujú paneurópsky charakter šľachtických knižníc, v ktorých sa nachádzala medzinárodná literatúra. Tento fakt potvrdzuje aj analýza niektorých šľachtických knižníc na slovenskom území. Napríklad v knižnici rodu Šemšei v 19. storočí „*prevládajú francúzske a nemecké knihy, ich zastúpenie je vo fonde takmer vyrovnané*“.¹⁴ V zachovanom fonde Šeneiovskej (Sennyei) knižnice sa nachádzajú tlače z 18. a 19. storočia, „*prevláda francúzska literatúra s 289 titulmi, vyše 100 titulov je nemeckých, 34 dokumentov je latinských a skromnejšie zastúpenie majú anglické, maďarské a talianske tituly*“.¹⁵ Čákiovci (Csáky, Csaky) v Spišskom Hrhove mali v 19. storočí rovnaký podiel francúzskej a nemeckej spisby (po 40 %),¹⁶ Pálfiovci (Pálffy) na hrade Červený Kameň vlastnili v 18. storočí prevažne nemecké tituly (63 %), zvyšok tvorili francúzske, latinské, talianske a maďarské knihy.¹⁷ Dominanciu francúzsko-jazyčnej a nemeckojazyčnej literatúry však nemožno konštatovať paušálne, napr. Aponiovská knižnica v Oponiciach mala v 19. storočí okrem francúzskych a nemeckých diel aj vysoký počet kníh v latinčine,¹⁸ knižnica Príleských v 18. storočí bola tvorená prevažne z nemeckých, menej latinských prác a iba okrajovo z kníh v slovakizovanej češtine, maďarčine a francúzštine¹⁹ a pod.

Nemenej dôležitým aspektom je aj pôvod kníh tvoriacich aristokratickú knižnicu. Ukazuje sa, že do fondov sa dostávali knihy zo všetkých významných európskych miest a vydavateľstiev, ale uhorská šľachta neobchádzala ani tlačiarne na súčasnom slovenskom území. Charakteristické pre zväčšujúcu sa šľachtickú zbierku bolo zriadenie miestnosti pre knihy a zostavenie knižničného katalógu. Miestom sústredenia knižnej zbierky boli hrady, zámky a kaštiele vo vlastníctve aristokrata; v niektorých prípadoch už existujúce, v iných postavené práve na tento účel. Niektoré knižnice boli po stáročia uložené na jednom mieste, iné boli budované vo viacerých sídlach alebo presúvané podľa aktuálneho miesta pôsobenia svojho vlastníka. Na katalogizáciu kníh šľachtic väčšinou najímali profesionálnych „katalogizátorov“, ale aj menej šikovných pisárov, o čom svedčia

14 KLIMEKOVÁ, Dve šľachtické knižnice, s. 105.

15 KLIMEKOVÁ, Dve šľachtické knižnice, s. 105-106.

16 CABADAJOVÁ. Knižnica Čákiovcov zo Spišského Hrhova. In *Kniha 2013*. Martin 2013, s. 436-441.

17 SIBYLOVÁ. Aristocratic libraries in Slovakia – status, research, history. In *Z Badań nad Książką i Księgozbiorem Historycznymi*, 2021, vol. 15, no. 3, s. 427-441.

18 CABADAJOVÁ. Analýza knižnice Aponiovcov. In KLIMEKOVÁ, ed. *Aponiovcí v dejinách knižnej kultúry*. Martin 2015, s. 45-52.

19 ZMETÁK, Historická knižnica Príleských, s. 110.

neúplné alebo chybné bibliografické záznamy o knihách v zachovaných katalógoch. Katalóg zostavila buď jedna, alebo aj viac osôb (napr. v prípade katalógu knižnice palatína Juraja Thurzu²⁰). Súpis kníh mohol vzniknúť aj na príkaz panovníka, ako tomu bolo v prípade Františka V. Révaia (Ferenc Révay), ktorého katalóg prikázal zostaviť kráľ Ferdinand III.²¹ Ako sme už uviedli, knihy boli v súpisoch najčastejšie rozdelené podľa odborov, často boli viazané v jednotnej väzbe a zaopatrené exlibrisom alebo supralibrosom šľachtica.

Aristokratická knižnica neslúžila len členom rodu; plnila aj širšie poslanie. Ako kultúrne centrum ju pre študijné a výskumné účely navštevovali významné osobnosti spoločenského života, pre ktoré sa stala pilierom sebazvdelávania a ďalšieho rozvoja. Tak sa z výskumov dozvedáme, že napr. knižnicu Mikuláša Zrínskeho (Miklós Zrínyi) (1508 – 1566) navštevoval pre študijné účely holandský cestovateľ, filológ a alchymista Jacob Toll alebo chorvátsky katolícky misionár Juraj Križanić. Obdobne knižnica Príleských z 18. storočia „*sa stala vyhľadávaným kultúrnym a spoločenským centrom. Medzi jej návštevníkov a používateľov patrila aj blízky priateľ Pavla Príleského Matej Bel*“.²² (Mátyás Bél)

Čo sa týka rozsahu zbierky, veľkosť aristokratickej knižnice variovala v závislosti od rôznych kritérií, napr. časového horizontu budovania zbierky, bohatstva a vzťahu ku zberateľstvu kníh; niektoré šľachtické knižnice boli pomerne skromné, pozostávali z niekoľkých stoviek kníh, zatiaľ čo iné obsahovali tisíce alebo dokonca desaťtisíce zväzkov. Tie, ktoré nevynikali kvantitou, mohli prevýšiť rozsiahle zbierky kvalitou svojich vydaní získavaných premyslenou akvizičnou stratégiou, ktorej základom bola dobrá orientácia a kontakty na knižnom trhu.

Jozef Esterházy (1682 – 1748) – základné biografické údaje a pramene výskumu jeho knižnice

Jozef Esterházy, príslušník mladšej fraknovskej vetvy významného rodu v Uhorsku – Esterházyovcov, bol zakladateľom aristokratickej knižnice v kaštieli Čeklís (dnešné Bernolákovo). Narodil sa 12. júna 1682 v Pápe grófovi Františkovi Esterházymu (Ferenc Eszterházy) (1641 – 1683) a jeho manželke Kataríne Thökölyovej (Katalin Thököly, Tököli) (1655 – 1701). Jeho starým otcom z otcovej strany bol uhorský palatín Mikuláš Esterházy (Miklós Eszterházy) (1583 – 1645) a starou matkou grófka Kristína Nyáryová (Krisztina Nyári) (1604 – 1641). Širšie priame a nepriame príbuzenské vzťahy Jozefa Esterházyho

20 SAKTOROVÁ. *Turzovské knižnice*. Martin 2009.

21 KOMOROVÁ. Rodinná knižnica Révaiovcov na sklabinskom hrade. In KOMOROVÁ, ed. *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500 – 1700*, s. 167-181, s. 168.

22 ZMETÁK, Historická knižnica Príleských, s. 110.

sú pomerne spleťté a ukazujú spojenie s ďalšími významnými rodmi v Uhorsku, napr. Thökölyovcami, Oláhovcami, Thurzovcami (Turzo), Deršfiovcami (Dersffy) a i.

Obr. 1

Jozef Esterházy – posmrtná medirytina z roku 1754, rytec: Franz Leopold Schmidttner, Viedeň

Zdroj: Kolinovics, G. *Posthuma Memoria Josephi Esterházyi...* 1754. Univerzitná knižnica v Bratislave, signatúra 22.D.12320

Jozef Esterházy bol dvakrát ženatý, jeho prvou manželkou bola grófka Mária Františka Esterházyová (Maria Francisca Esterházy), rod. Ecková (Egkh) (1681 – 1739) a po jej smrti sa druhýkrát oženil s grófkou Antóniou Františkou Esterházyovou (Antonia Francisca Eszterházy), rod. Sauerovou. Z prvého manželstva sa narodili štyri deti, ale prežil len syn Jozef (1714 – 1762), druhé manželstvo bolo bezdetné. Väčšinovým dedičom sa na základe testamentu zo 16. februára 1731 stal jediný syn Jozef Esterházy ml., ktorý bol bezdetný, a preto táto vetva Esterházyovcov po jeho smrti vymrela.

Posledné obdobie života sa Jozef Esterházy zdržiaval v Bratislave, kde 10. mája 1748, mesiac pred dovŕšením 66 rokov, zomrel na vodnatieľku. Pochovaný je v Eisenstadte.

Napriek snahám Jozefa Esterházyho sa jeho knižnica obsahujúca niečo cez 1000 knižničných jednotiek ako celok nezachovala a jej torzá sú dnes roztrúsené v Univerzitej knižnici v Bratislave, Slovenskom národnom archíve v Bratislave, Slovenskej národnej knižnici v Martine, pričom nemožno vylúčiť ani ďalšie pamäťové inštitúcie. Zatiaľ ojedinelý výskyt sme zaznamenali aj na území Maďarska. Niekoľko desiatok kníh z kaštiel'a Čeklís (vrátane rukopisov) bolo doteraz nájdených vo fonde Slovenského národného archívu v Bratislave;²³ 36 kníh vrátane 17 tlačí zo 16. storočia uchováva Univerzitná knižnica v Bratislave;²⁴ 4 knihy sme identifikovali vo fonde Slovenskej národnej knižnice v Martine²⁵ a jednu knihu vo fonde knižnice Benediktínskeho priorátu svätého Móra v Győri (Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtár, Győr).²⁶

Výskum knižnice Jozefa Esterházyho a jeho nasledovníkov v kaštieli Čeklís nám umožňujú viaceré dobové pramene. Prvým je zachovaný knižničný katalóg Jozefa Esterházyho²⁷ z roku 1749 publikovaný v maďarskej edícii *Adattár*,²⁸ obsahujúci bibliografické údaje o jednotlivých tituloch, ako aj informácie o triedení a uložení kníh v knižnici. Okrem neho sa zachoval aj mladší súpis aristokratickej knižnice v kaštieli Čeklís z roku 1816,²⁹ ktorý vypovedá o ďalšom rozšírení tohto knižničného fondu približne o 800 exemplárov za nasledujúceho majiteľa Jozefa Esterházyho ml. (1791 – 1847). Ten bol len príbuzným, nie priamym potomkom Jozefa Esterházyho. K dispozícii pre ďalší výskum sú aj novšie pramene: súpis kníh Jánoša Nepomuka Kazimíra Esterházyho z roku 1830 a knižničný katalóg z roku 1841. Ďalším prameňom výskumu života a pôsobenia Jozefa Esterházyho sú jeho memoáre,³⁰ ktoré do jeho životopisu spracoval a do tlače pripravil

23 Pozri RAGÁČ. Novonájdenná časť esterházyovskej fideikomisnej knižnice v Bernolákove. In *Mladšia fraknovská línia Esterházyovcov*. Senec 2017, s. 446–453.

24 Údaj ku 21. 1. 2025. Za upozornenie na niektoré tituly ďakujeme Mgr. Michaele Sibylovej, PhD. z Kabinetu rukopisov, starých a vzácných tlačí Univerzitej knižnice v Bratislave.

25 Údaj ku 21. 1. 2025.

26 Informuje o nej: FÜLÖP. Habent sua fata... Gróf Esterházy József országbíró (1682–1748) tanulmányai során használt kötet a győri Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtárában. In *A Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat József Attila Megyei Könyvtára 2012. évi évkönyvébe készülő tanulmány kézírata*. 2012.

27 Rukopis je uchovávaný v Országos Széchényi Könyvtár v Budapešti, signatúra: OSZK Kézirattár, Fol. Lat. 4: *Catalogus Librorum qui in Bibliotheca Comitiss Josephi Eszterházy, in Cseklesz prope Posonium reperiuntur confectus mense Aprili 1749 per Samuelem Székely de Doba Locumtenentem ex Ejusdem Comitiss legatione*. Tlačená verzia je publikovaná v: CZEGLÉDI; KRUPPA a MONOK. *Magyarországi magánkönyvtárak V.: 1643–1750*. Budapest 2010, s. 115–145.

28 CZEGLÉDI; KRUPPA a MONOK. *Magyarországi magánkönyvtárak V.: 1643–1750*, s. 115–145.

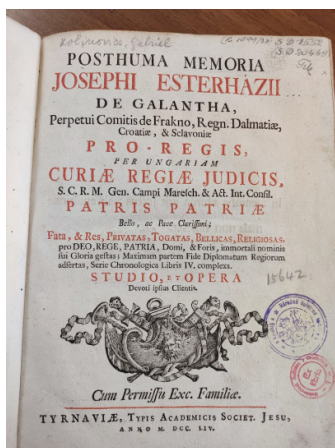
29 Tento nie je predmetom tejto štúdie.

30 [ESTERHÁZY]. *Mihi comiti Josepho Esterhazi interventorum Vita mea comite singularium*

Gabriel Kolinovič (Gábor Kolinovics, Gabriel Kolinovič Šenkvičský). Kolinovič bol archivárom a knihovníkom Jozefa Esterházyho a Jozefova biografia, ktorú zostavil, vyšla šesť rokov po Jozefovej smrti pod názvom *Posthuma Memoria Josephi Eszterházi de Galantha*.³¹ Nemenej významným zdrojom, ktorý dopĺňa mozaiku životného príbehu Jozefa Esterházyho, je 2. zväzok *Notitia Hungariae Novae historico-geographica* (1735 – 1736)³² od Mateja Bela a dielo sumarizujúce dejiny Esterházyovského rodu *Az Esterházy család és oldalágainak leírása*³³ od Jánosa Esterházyho z roku 1901.

Obr. 2a, b

Kolinovics, G. *Posthuma Memoria Josephi Esterházyi...* 1754

Zdroj: Univerzitná knižnica v Bratislave, signatúra: SD 20449

Zriadenie knižnice a spôsoby akvizície

Svoju knižnicu Jozef Esterházy situoval v kaštieli Čeklis, kde pre ňu zriadil samostatnú miestnosť. Výstavba kaštieľa v Čeklisi trvala desať rokov (1712 –

magis ac quodammodo memorabilium Connotatio. Egyetemi könyvtár, Budapest, signatúra: G 90.

- 31 KOLINOVICS. *Posthuma memoria Josephi Esterházi de Galantha*. Tyrnaviae 1754, s. 53-54. Dostupné tiež ako Google Book.
- 32 BEL. *Notitia Hungariae novae historico geographica*. Online. Budapestini Anno MMXII [digitalizované 2012]. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_VSK_Notitia_hungariae_02/?pg=557&layout=s. [zobrazené 2022-03-06].
- 33 ESTERHÁZY. *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása*. Online. Budapest 1901 [digitalizované s.a.]. Dostupné na: <http://real-cod.mtak.hu/5543/1/000909556.pdf>. [zobrazené 2023-01-06].

1722);³⁴ financoval ju z cisárskej odmeny, ktorú získal za oddanú službu v armáde vo vojnách proti Turkom, po uzavretí Satmárskeho mieru (1711). Výber miesta pre kaštieľ súvisel s blízkosťou Bratislavy, kde sídlili hlavné kráľovské úrady a tiež Viedne, sídla panovníka.³⁵ Práve v Čeklísi sa Jozef rozhodol zdržovať ako vo svojom hlavnom sídle, ako vyplýva z nápisu na kamennej kartuši na priečelí hlavnej veže kaštieľa: „*Gróf Josephus Esterházi(!) de Galantha... a jeho milovaná manželka Maria Francisca, rodená grófka z Ecken a Hungersbachu, po tom, čo boli ich ostatné obydlia zničené vnútornými pohybmi a zredukované na nič, uchvátení príťažlivosťou miesta a okolia postavili tento kaštieľ od základov do tejto podoby pre seba a svoje potomstvo...*“.³⁶ Nie je preto prekvapujúce, že si pre knižnicu zvolil práve Čeklís, a nie iné panstvo zo svojho majetku, napr. v Tate, Šintave alebo Pápe.

Počiatky knižnej zbierky Jozefa Esterházyho datujeme ešte do obdobia pred vybudovaním čekliskeho kaštieľa. V čase jeho dokončenia mal Jozef 40 rokov a časť kníh vlastnil už vtedy. Miestom ich uloženia musel byť iný priestor, pravdepodobne kaštieľ v Šintave.³⁷ Vieme, že Esterházy už ako mladý študent, na prelome 17. a 18. storočia, nakupoval knihy pre svoje vlastné potreby. Po absolvovaní filozofických štúdií v Trnave začal ako 18-ročný študovať teológiu v rímskokatolíckom kňazskom seminári *Collegium Germanicum et Hungaricum* v Ríme. Ťažko znášajúc tamojšiu klímu a pre zdravotné problémy kolégium už po piatich mesiacoch štúdia opustil, čo je však podstatné, pri návrate domov sa v apríli 1701 zastavil v Benátkach, kde si kúpil viaceré vedecké knihy pre rozvíjanie „svojho ducha“ a „pestovanie svojho talentu“.³⁸

Predpokladáme, že do roku 1722, keď bol postavený kaštieľ v Čeklísi, mal Esterházy vo svojej zbierke už celkom slušný počet kníh. Vychádzame z toho, že do tohto času navštívil počas svojich štúdií a vojenských ťažení viaceré miesta

34 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 16. Kaštieľ bol definitívne zariadený nábytkom a iným vnútorným vybavením v roku 1725, ako vyplýva z memoárov Jozefa Esterházyho, *Mihi comiti Josepho Esterhazy interventorum Vita*, s. 11.

35 DUCHOŇ, Bernolákovo – esterházyovské rezidenčné mestečko v 18. storočí. In *Mladšia fraknovská línia Esterházyovcov*. Senec 2017, s. 126-149, s. 129.

36 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 22: „*D. O. M. A. Comes Josephus Esterházi de Galantha, perpetuus comes de Frakno, arcium Sempthe, Papa, Gesztes, Ugod hereditarius dominus, Sacr. Caes. Regiaeque Majestatis consiliarius, camerarius, generalis campi vigiliarum praefectus, et incliti comitatus Comaromiensis supremus comes: ejusque charissima conjunx, comitissa Maria Francisca, nata comitissa ab Eck, et Hungersbach, per motus intestinos ruinatis, et in nihilum redactis caeteris suis habitationibus, amoenitate situs, et vicinia capti, hoc castellum, hanc in formam, pro se, posteritateque sua, ex fundamento erexere, Anno quo: a CaroLo seXto DLaeta Pannonlae proMVLgabatVr: “*

37 RAGAČ, Novonájdená časť esterházyovskej, s. 449.

38 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 25.

s čulým obchodným knižným trhom a fungujúcimi vydavateľstvami (Šopron, Győr, Trnava, Rím, Benátky, Viedeň, Temešvár, Sicília a i.), kde mohol knihy nakúpiť. Do knižnice Jozefa Esterházyho sa mohli dostať aj také knihy, ktoré vlastnili jeho blízki predkovia a ku ktorým mohol mať ako vášnivý čitateľ prístup. Pri formulovaní tejto domnienky vychádzame zo skutočnosti, že Esterházyovci vlastnili významnú rodovú knižnicu, medzinárodne známu pod názvom *Esterhasiana Bibliotheca*, ktorej knihy sa mohli vypožičaním dostať aj do zbierky Jozefa Esterházyho a ostat' jej súčasťou. Jej zakladateľom bol Jozefov starý otec, palatín Mikuláš Esterházy (Miklós Eszterházy, Esterházi) (1582 – 1645), ktorý ju doplnil o knižnú zbierku získanú sobášom s Uršulou Deršfiovou. Vďaka tomu sa do bibliotéky Esterházyovcov dostali aj knihy arcibiskupa Mikuláša Oláha (1493 – 1568), keďže Uršula bola jeho dedičkou. Neskôr, keď sa Mikuláš po smrti Uršuly oženil s Kristínou Nyáryovou, nadobudol prostredníctvom nej aj knihy palatína Juraja Thurzu (György Thurzó, Turzo) (1567 – 1716). Nyáryovej dcéra z prvého manželstva Alžbeta (Erzsébet Thurzó) bola totiž Thurzovou vnučkou a jeho dedičkou. Okrem kníh Juraja Thurzu Alžbeta zdedila aj knihy po svojom otcovi Imrichovi Thurzovi (Emericus Thurzo, Thurzó), ktoré tiež našli svoje miesto v Esterházyovskej bibliotéke. Ako uvádza Körner,³⁹ presný podiel týchto zbierok v knižnici Mikuláša Esterházyho nie je v súčasnosti úplne zrejmý. *Esterhasiana Bibliotheca* bola konfesiónálne nekonformná a odrážala liberálnu náboženskú klímu.⁴⁰ Roku 1622 získal Mikuláš Esterházy za vernosť Habsburgovcom grófstvo Forchtenstein (Fraknó), ktoré sa dostalo dedičstvom do rúk jeho syna Pavla Esterházyho⁴¹ (Pál Eszterházy) (1635 – 1713) spolu s knižnými zbierkami. Za pôsobenia Pavla Esterházyho sa knižnica ešte viac rozrástla.⁴² Bola tvorená knihami získavanými na celom európskom knižnom trhu, za obrovské finančné prostriedky a tiež pomocou vzdelancov, „*ktorí boli poverení starostlivosťou o knižnicu a jej rozširovanie*“.⁴³ Pavol v testamente odkázal knižnicu františkánskemu kláštoru a budúcich dedičov zaviazal dozeráť na jej existenciu, ochranu a nepredajnosť, avšak táto vôľa nebola naplnená. O knižnicu sa františkáni veľmi nestarali, až napokon skončila úplne zanedbaná. Časť bola v roku 1945, v období druhej svetovej vojny, ruskými vojskami prevezená do Moskvy (do Knižnice pre zahraničnú literatúru), druhá časť do Maďarska, pri-

39 KÖRNER. *Bibliotheca Esterházyana*. In KOMOROVÁ, ed. *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500 – 170*, s. 11-148.

40 KÖRNER, *Bibliotheca Esterházyana*. Viac ku knižnici „*Esterhasiana*“ aj v: ZVARA; MONOK. *Esterhasiana Bibliotheca*. Online. Budapest 2020. Dostupné na: http://real.mtak.hu/112863/1/Esterhasiana_Bibliotheca_2020_K.pdf. [zobrazené 2022-03-14].

41 Strýka Jozefa Esterházyho (1682 – 1748).

42 Ku knižnici existujú dva katalógy, jeden z roku 1718 a druhý z roku 1756.

43 KÖRNER, *Bibliotheca Esterházyana*, s. 110.

čom táto bola v roku 2003 navrátená do vlastníctva rodiny Esterházyovcov. Hoci knižnicu *Esterhasiana Biblioteca* nezdedil Mikulášov vnuk Jozef Esterházy, ale Jozefov strýko Pavol, nemôžeme vylúčiť, že sa niektoré z jej kníh dostali aj do súkromnej knižnej zbierky Jozefa. Nesmieme zabúdať na fakt, že okrem vzdelancov a priateľov slúžili aristokratické knižnice predovšetkým členom rodiny, a tak predpoklad, že niektoré z nich využíval a mal vo svojom fonde aj Jozef, nie je nereálny. Okrem toho, strýko Pavol Jozefa po predčasnej smrti Jozefovho otca Františka vychovával a podporoval ho aj počas štúdií. Vo februári 1698 bol osobne prítomný pri jeho obhajobe univerzitných téz a v roku 1700 aj pri slávnostnom udeľovaní doktorátu z filozofie na Trnavskej univerzite.⁴⁴ Pilotná porovnávacia analýza katalógu knižnice Jozefa Esterházyho a katalógu rodovej knižnice Esterházyovcov vykazuje niektoré identické tituly – sčasti ide o vzdelávaciu literatúru z rôznych oblastí, napr. vojenskej architektúry, ktorú Jozef Esterházy používal počas svojho študijného pobytu vo Viedni ešte ako dvadsiatnik.

Hneď po začatí budovania kaštieľa v Čeklísi s plánovaným špeciálnym priestorom pre knižnicu sa Jozef Esterházy stal mimoriadne aktívnym klientom knižných trhov. Zvýšenú aktivitu pri rozširovaní zbierky od toho času prezrádajú roky vydania nadobudnutých kníh a ich kvantita. Rok po dokončení kaštieľa v Čeklísi nasledoval Jozef Esterházy typickú aristokratickú akvizičnú stratégiu tej doby a svoju knižnicu rozšíril nákupom inej zbierky ako celku. Roku 1723 odkúpil fideikomisnú knižnicu Štefana Pavla Munkáčiho (Stephanus Paulus Munkátsi), trnavského mešťana, právnik a zberateľ kníh. Išlo o fond, ktorý Munkáči budoval nielen pre vlastné potreby, ale aj ako verejnú knižnicu pre využívanie inými používateľmi a učencami, o. i. Matejom Belom, ktorý si ako jeho priateľ a spolupracovník ňuho požičiaval knihy.⁴⁵ Jozef Esterházy túto knižnicu odkúpil po Munkáčiho smrti od jeho vdovy podľa želania samotného Munkáčiho v jeho testamente⁴⁶ aj s knižničným nábytkom spolu za 2 000 florénov. Munkáči a Esterházy sa dobre poznali, boli priateľmi, a Munkáči bol aj Esterházyho právnym poradcom.

Jozef Esterházy bol v získavaní kníh aktívny až do svojej smrti. Ešte aj v roku úmrtia, kedy bol už ako krajinský sudca zoslabnutý chorobou v dôsledku svojich predchádzajúcich vojnových ťažení a dlhodobého, intenzívneho pracovného vyťaženia, si zabezpečil úplne nové vydanie knihy zemepisu sveta od luteránske-

44 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 11-12.

45 ŽUFFOVÁ. Urbanisticko-historický výskum a aktualizácia zásad ochrany pamiatkového územia. Online. Trnava 2012. Dostupné na: <https://www.pamiatky.sk/Content/ZASADY/Trnava/0101-TT-text.pdf>. [zobrazené 2023-01-06].

46 [MUNKÁČI]. *Testamentum Domini Stephani Munkácsy*. Rukopis. 16. Februarij 1723. V: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnava. Signatúra: Testamenty, inv. č. 382.

ho historika a geografa Jánosa Tomku Szászkyho *Introductio in Orbis hodierni Geographicam*, s predslovom Mateja Bela, vytlačené v roku 1748 v Bratislave. V úvode Szászkyho práce Matej Bel kritizuje neuznávanie geografie ako vedy v našich končinách a oceňuje jej dôležitosť na príklade Angličanov, Holanďanov, Nemcov a Francúzov. Jozef Esterházy sa (hoci na sklonku svojho života) rozhodol, že si toto aktuálne a významné slovacikálne dielo zaobstará. Je možné, že mu ho sprostredkoval samotný Matej Bel, ktorý si v 40. rokoch 18. storočia od Jozefa Esterházyho požičiaval knihy pre potreby svojho výskumu a publikačnej činnosti, o čom svedčí Belova zachovaná korešpondencia.⁴⁷

Štruktúra, stavenie a radenie knižničného fondu

Pod stavaním knižničného fondu rozumieme ukladanie kníh a ich usporiadanie podľa určitého systému, ktorý umožňuje ich spätné vyhľadanie. Okrem toho stavenie zahŕňa aj radenie kníh podľa zvolených princípov a budovanie ich zoznamov (katalógov). Môžeme konštatovať, že Esterházy túto koncepčnú úlohu zvládol veľmi dobre a pokúsil sa o vybudovanie efektívnej knižnice. Existujúcim dôkazom o tom je jeho zachovaný knižničný katalóg.

Katalóg knižnice Jozefa Esterházyho *Catalogus Librorum qui in Bibliotheca Comitis Josephi Eszterházy...* bol dokončený 30. apríla 1749 Samuelom Székelym de Doba (de Dobay) (1704 – 1779) po smrti Jozefa Esterházyho z dôvodu dedičského konania. Doslovný preklad názvu katalógu umožňuje predpokladať, že aj keď bol finalizovaný až rok po Jozefovej smrti († 1748), vznikol ešte z jeho poverenia – „*ex Ejusdem Comitis legatione*“, ⁴⁸ zrejme na základe Jozefovho testamentu potvrdeného 9. septembra 1747.⁴⁹ Samuel Székely de Doba sa k úlohe katalogizátora nedostal náhodou. Na túto činnosť mal všetky odborné predpoklady – sám bol zberateľom kníh a historikom, mal aj právnické vzdelanie, istý čas pôsobil ako učiteľ v Prešove, bol autorom niekoľkých spisov a prekladov a najmä s obľubou navštevoval veľké mestá a kláštory, kde si pozorne prezeral existujúce knižnice. Székely de Doba mal aj jazykové predpoklady, okrem iných jazykov ovládal nemčinu, taliančinu i francúzštinu. Vlastnil cennú knižnicu a svoje knihy označoval heraldickým exlibrisom. Na úlohu zostavovateľa katalógu Esterházyho knižnice ho mohlo predurčovať aj jeho šľachtické postavenie, no predovšetkým blízky vzťah ku Jozefovi Esterházymu. Keď v roku 1746 vypukla francúzsko-španielska vojna o trón, pochodoval Samuel Székely de Doba ako profesionálny vojak po boku Jozefa Esterházyho do Talianska. Po ukončení vojenskej kariéry v roku 1753 sa venoval historickému výskumu a bol v kontak-

47 SZELESTEI, ed. *Bél Mátyás levelezése*. Online. Budapest 1993. Dostupné na: <http://mek.oszk.hu/17800/17810/17810.pdf>, s. 519, list č. 863 [zobrazené 2024-04-02].

48 Z poverenia toho istého grófa.

49 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 45-46.

te s významnými súčasníkmi, napr. Adamom Františkom Kollárom, Štefanom Kaprinaiom (István Kaprinai), Imrichom Frivaldským (Imre Frivaldszky) či Danielom von Cornidesom (Daniel Cornides).

Katalóg, ktorý Székely zostavil, obsahuje 882 záznamov titulov v 1 100 zväzkoch klasifikovaných do 17 tried podľa témy či formátu; jednotlivé skupiny literatúry sú v záhlaví katalógu uvedené ako samostatný zoznam (triediaci systém), po ktorom nasledujú konkrétne bibliografické záznamy jednotlivých kníh. Je zaujímavé, že pod zoznamom 17 oddielov kníh je v úvode katalógu poznámka, že knihy, „ktoré sú na zemi, boli darované kapucínom v Tate“,⁵⁰ podľa čoho fond presahoval počet 1 100 zaevidovaných zväzkov. Náš výskum preukázal, že ani iné Jozefove knihy neboli v katalógu zachytené. V Univerzitnej knižnici v Bratislave sa nám dosiaľ podarilo nájsť ďalších 13 titulov, ktoré katalóg neobsahuje, a v ktorých sa nachádza exlibris Jozefa Esterházyho a/alebo Štefana Pavla Munkáčiho. Je medzi nimi aj zberateľský unikát, vzácny zväzok knihy braunschweigskeho baníka, stajňového majstra, vydavateľa a spisovateľa Georga Engelharda von Löhneysena *Von Zeumen: Gründtlicher Bericht vom Zeumen und ordentliche aussstheilung...* (Dôkladná správa o uzde a správnom rozložení náustku a tyčí) vo vydání z Remlingenu z roku 1610,⁵¹ ktorá obsahuje viac ako 50 celostranových umeleckých medirytín koní, konskej výbroje, konských úzd, turnajov i rytierskych hier s rozmermi A3, vrátane nototlače vojenských piesní (obr. 5).

Záznamy kníh sú v katalógu zoradené podľa ich umiestnenia v skriniach (*theca*) a v rámci skriň podľa políc (*scabellum*). Knižničný fond Jozefa Esterházyho bol podľa tohto katalógu a aj zachovaných informácií od knihovníka Gabriela Kolinoviča rozdelený do sedemnástich „krásnych“ presklených skriň,⁵² z ktorých každá mala maximálne päť políc. Ako už bolo povedané, do skriň boli knihy ukladané prevažne podľa témy a do políc podľa formátu od najväčšieho po najmenší. Klasifikáciu kníh vyhotovil už v roku 1731 samotný Jozef Esterházy s pomocou svojho knihovníka Gabriela Kolinoviča. Knižničný fond usporiadali podľa odborov, pričom popredné miesto vyčlenili histórii.⁵³ Inšpiráciu mohli čerpať aj z Munkáčiho knižnice, ktorú Jozef odkúpil – vieme o nej totiž, že bola tiež „usporiadaná katalógom“.⁵⁴

50 Jozef Esterházy bol mecenášom kapucínov v Tate – venoval im pozemok na vybudovanie kláštora, dal im vybudovať kostol a kaplnku a v roku 1747 zväčšil ich knižnicu darom bibliotéky aj s knižničným nábytkom po biskupovi a ostrihomskom kanonikovi Františkovi Ladislavovi Medňanskom. Pozri KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 249.

51 Univerzitná knižnica v Bratislave, signatúra: 25 A262.

52 DUBOVSKÝ, *Gabriel Kolinovič Šenkvičský 1698 – 1770*. Šenkvice 1998, s. 19.

53 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 31.

54 ŽUFFOVÁ, *Urbanisticko-historický výskum*, s. 104.

Záznamy kníh v katalógu obsahujú tieto bibliografické údaje: meno a priezvisko autora, skrátený názov diela, miesto, rok vydania a niektoré aj formát. Názvy titulov sú uvádzané väčšinou v originálnom znení, vďaka čomu možno analyzovať jazyk zastúpených diel, v prípade dvojazyčných titulov sú ich jazyky uvádzané ako samostatný bibliografický údaj, napr. *scripta „graeco latina“*.

Knihy boli rozdelené do týchto skupín:

- I. Zakázané knihy určené na predaj (alebo výmenu)
- II. Knihy z vojenstva a matematiky
- III. Rôzne menšie knihy
- IV. Diela byzantských spisovateľov v gréčtine a latinčine vydané v Paríži
- V. Rôzne menšie knihy
- VI. Diela novších historikov
- VII. Rôzne historické a scholastické knihy fóliového formátu
- VIII. Rôzne menšie knihy
- IX. Scholastické knihy na predaj
- X. Sväté, náboženské knihy
- XI. Rôzne historické knihy, všetky vo fóliovom formáte, nad nimi sú matematické knihy a rôzne architektonické výkresy
- XII. Rôzne menšie knihy
- XIII. Ekonomické diela, diela o starostlivosti o kone, slovníky a klasickí autori, niektoré právnické diela
- XIV. Právnické diela
- XV. Rôzne historické
- XVI. Diela uhorských a rôznych vybraných spisovateľov a knihy v duplicitných exemplároch
- XVII. Geografické diela

Vecné radenie sa v určitých skupinách kombinovalo s mechanickým podľa formátu knihy (napr. historické a scholastické knihy fóliového formátu v skupine VII.) alebo bolo čisto formátové (knihy vo fóliovom formáte v skupine VII. alebo menšie knihy v skupinách III., V., VIII., XII.), príp. boli zvolené iné kritériá radenia, napr. duplicita exemplárov (skupina XVI.) či knihy určené na predaj alebo výmenu (skupiny I. a IX.). Katalóg verne kopíroval uloženie kníh v skrinách a policiach knižnice. Dochádzalo k duplikácii jednej tematickej skupiny, pretože sa knihy do jednej skrine nezmestili, príp. zoskupovaniu rôznych menších tematických kategórií na jednom mieste. Napríklad právnické diela mali v katalógu a v knižnici samostatnú skupinu (XIV.), no napriek tomu sa niektoré právnické knihy dostali aj do skupiny XIII., kde boli okrem nich ekonomické diela, diela o starostlivosti o kone, slovníky a klasickí autori. Rovnako aj

knihy z vojenstva a matematiky síce mali vytvorenú samostatnú kategóriu (II.), ale matematické knihy sa dostali aj do triedy XI., kde boli okrem nich aj rôzne historické knihy vo fóliovom formáte. Skutočnosť, že Székely zostavil katalóg podľa fyzického uloženia kníh v knižnici potvrdzuje aj jeho poznámka v katalógu v triede XI., kde vyslovene uvádza, že nad historickými knihami vo fóliovom formáte sú matematické knihy a architektonické výkresy.

Skladba knižničného fondu a akvizičné vplyvy

*„Počet zväzkov knižnice sa síce nerovná tisícke, ale ide o výber tých najvýznamnejších autorov a vydání, nemeckých i domácich, britských, španielskych, švédsko-dánskych, holandských, talianskych i francúzskych, ktoré sú najčítanejšie. Ani tá najväčšia knižnica sa jej kvalitou nevyrovná.“*⁵⁵

Jozef Esterházy aktívne využíval svoju knižnicu na študijné i reprezentačné účely a bol vášnivým čitateľom. Kolinovič⁵⁶ podáva svedectvo o jeho čitateľských zážitkoch. Píše, že keď Jozef mohol, čítal aj viac ako šesť hodín denne. S knihou sa neraz ukrýval v kúte, aby ho nik počas sviatkov pri čítaní nerušil. Roku 1730 sa hlboko ponoril do čítania druhého zväzku diela Josepha Flaviana o dejinách Židov a židovskej vojne aj s Flaviovým životopisom *Opera omnia...* (Kolín 1691)⁵⁷ a po piatich dňoch čítania bol nadšený tým, akú veľkú má táto kniha hodnotu. Často vraj v rukách obracal knihu Paola Giovia *Illustrium Vitorum Vitae* (Bazilej 1579) so životopismi slávnych mužov. Obe tieto knihy boli súčasťou Jozefovej knižnice a sú zaregistrované aj v jej katalógu.

Poznanie životnej cesty Jozefa Esterházyho umožňuje nahliadnuť bližšie do motivačných vplyvov, ktoré modelovali zloženie jeho aristokratickej knižnice. Ako sme už uviedli, väčšina šľachtických knižníc, postavených na zbierkach predchádzajúcich členov rodu, bola v 18. storočí už plne rozvinutá; v tomto období teda sledujeme viac ich rozširovanie ako zakladanie. Jozef Esterházy však svoju knižnicu budoval od základov. So skladbou iných šľachtických knižníc tej doby celkom nekorešponduje ani jazykové zloženie jeho knižnice. Odrážajú sa v ňom Esterházyho vlastné znalosti a preferencie cudzích jazykov. Kým trendom 18. storočia bolo zhromažďovanie francúzskych a nemeckých titulov, v Esterházyho zbierke boli stále najzastúpenejšie knihy v latinčine – zaberali viac ako tri

55 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 31-32 o knižnici Jozefa Esterházyho v kaštieli Čeklís.

56 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 28.

57 *Flavii Josephi Hierosolymitani sacerdotis Opera quae extant omnia, nempe Antiquitatum Judaicarum, De Bello Judaico, Liber de vita sua, Adversus Apionem, de Maccabaeis. Accedit index locupletissimus...* Kolín 1691.

štvrtiny fondu (672 titulov, 76 %). Po nich nasleduje nemčina (37 titulov, 4 %), maďarčina (34 titulov, cca 4 %), francúzština (24 titulov, cca 3 %) a taliančina (18 titulov, 2 %). Zvyšok tvorili knihy v gréčtine, hebrejčine a viacjazyčné vydania. Jeden dokument zahŕňal aj ilýrčinu (latinsko-ilýrsky slovník) a jeden biblickú češtinu (salernské zdravotné pravidlá *Flos medicinae* vo vydani od Mateja Bela v latinčine a biblickej češtine z Bratislavy 1721). Fond obsahoval množstvo územných, autorských a obsahových slovacík, ale jazykové slovaciká absentovali.

Obr. 3a, 3b

Heraldický exlibris Jozefa Esterházyho vo dvoch vyhotoveniach

Zdroj: Univerzitná knižnica v Bratislave

Ako študent filozofie a teológie vedel Esterházy výborne po latinsky; dokonca už ako 16-ročný (1698) zostavil latinský traktát z Aristotelovskej logiky, o rok neskôr z Aristotelovej fyziky a ako 18-ročný bol už autorom traktátu z Aristotelovej metafyziky.⁵⁸ V latinčine písal aj svoje vlastné memoáre. Pobyt u otčima Jána Jakuba Löwenburga vo Viedni (od roku 1701) mu umožnil zdokonaľiť sa v nemčine. V priebehu života si potom zadovážil 15 kníh v nemeckom jazyku z oblasti vojenstva a matematiky, 9 z hospodárstva, lekárstva či starostlivosti o kone, 5 z geografie (severské krajiny, Rakúsko, Rusko, rôzne svetové regióny: Mexiko, Južná Amerika, Amazónia, Antily a p.), 4 z histórie (medzi nimi aj životopisy Márie Terézie) či román *Robinson Crusoe* v jednom z prvých vydaní z roku 1720 a ďalšie jazykové germaniká evidované v jeho katalógu. Až na jednu

⁵⁸ KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 11. O ich tlači nemáme informácie, pravdepodobne ostali v rukopise.

výnimku boli všetky tieto nemecko-jazyčné tituly vydané v nemecky hovoriacich krajinách. Esterházy čítal a písal po maďarsky, maďarčinu veľmi dobre ovládal, narodil sa v Pápe, v Uhorsku sa zdržiaval prevažne vo svojich sídlach v Čeklísi (Bernolákovo)⁵⁹ a maďarskej Tate, zastával funkcie župana v Komárňanskej a Boršodskej župe; v maďarčine je aj jeho zachovaná korešpondencia. Ako sme už uviedli, v jeho katalógu je zaevidovaných 34 titulov v maďarskom jazyku, z ktorých väčšina patrí medzi územné a autorské slovaciká teologického charakteru. Išlo o práce vydané najmä v Trnave a Bratislave a ich autormi boli o. i. Peter Pázmány (Péter Pázmány, Pázmán), Andrej Illyés (András Illyes), Jozefov strýko, palatín Pavol Esterházy (Pál Eszterházy) a z uhorských protestantských teológov hlavne František Otrokoci Fóris (Otrokoci Fóris Ferenc, Otrokóci) a Štefan Czeglédi (István Csegedi). Tu možno dodať, že Jozef Esterházy napriek tomu, že bol presvedčeným katolíkom, mal rovnako ako jeho predkovia vo svojej knižnici pomerne veľké zastúpenie diel protestantských teológov, ktoré študoval, aby mal prehľad o protestantských názoroch a mohol účinnejšie uplatňovať rekatolizáciu na svojich panstvách (často i násilnými formami). Domnievame sa, že niektoré protestantské tituly mohli pochádzať z konfiškácií kníh na jeho majetkoch.

Viacnásobný pobyt v Taliansku (takmer päťmesačné štúdium na Collegium Germanicum et Hungaricum v Ríme a vojenské ťaženie v Taliansku – na Sicílii) evokujú, že mohol byť aj recipientom taliansko-jazyčnej literatúry, hoci ani dlhší pobyt v Ríme nemusel stačiť na to, aby Esterházy v tomto jazyku aj čítal. V jeho katalógu síce evidujeme 18 taliansko-jazyčných kníh, prevažne však ide o jazykové slovníky. Až 32 územných italík v jeho fonde bolo v iných jazykoch, pochádzali z Benátok (15 vydání), Ríma (10 vydání), Palerma (4 vydania), Neapolu (2 vydania) a Bergama (1 vydanie).

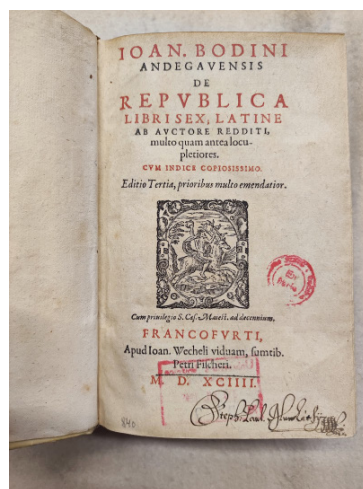
Viaceré grécke, talianske a hebrejské tituly Esterházy umiestnil medzi tie, ktoré boli určené na predaj. To ešte viac potvrdzuje našu hypotézu, že čítanie v týchto jazykoch nepreferoval. Zakázané knihy určené na predaj alebo výmenu tvorili dve samostatné skupiny kníh v jeho katalógu a Esterházy ich už ďalej neplánoval využívať. Prvá skupina (v skrini I) pozostávajúca z 83 titulov predstavovala „zakázané knihy určené na predaj a výmenu“ – kritériom výberu kníh do tejto triedy bol ich obsah. Nachádzali sa tu teologické nekatolícke diela, najmä biblie či polemické spisy 16. a 17. storočia od Martina Luthera, Jána Kalvína, Ulricha Zwingliho, Matthiasa Flacia Illyrica, ale aj diela uhorských protestantských autorov Petra Bornemiszu a Istvána Matkó. V druhej skupine (v skrini IX) bolo uložených 123 titulov určených na predaj, no nie aj na výmenu. Boli medzi nimi hlavne diela stredovekých a novovekých filozofov, ale aj rôzne učeb-

59 V 80. rokoch 18. storočia tu žili prevažne Maďari, národnostnú štruktúru obyvateľstva dopĺňali Nemci (z rakúskych, nemeckých miest a zo Sliezska) a Slováci. Pozri DUCHOŇ, Bernolákovo – esterházyovské rezidenčné mesto, s. 139.

nice, gramatiky a slovníky prevažne 16. a 17. storočia, medzi nimi veľa hebrejských a gréckych, ale napr. aj celkom nový taliansky slovník *Galesini Il perfetta Dittionario* (Neapol, 1745). Ďalším dôvodom určenia kníh na predaj bol podľa toho aj ich jazyk. Predať plánoval aj latinskú a grécku gramatiku a rétoriku od Mateja Bela, kým jeho rozsiahlejšie práce *Adparatus ad Historiam Hungariae* a *Notitia Hungariae* zostávali súčasťou fondu knižnice. Historické diela v gréčtine od Josepha Flavia alebo historické a geografické spisy v taliančine (cestopis od Pietra Della Valle či popis Palerma *Descrizione della citta di Palermo* od neznámeho autora) ako dôležité zdroje poznania Esterházy na predaj neurčil. Grécke a hebrejské knihy, ako aj knihy od významných filozofov plánované na predaj sa mohli do Esterházyho knižnice dostať z Munkáčiho zbierky. Je známe, že práve Munkáči bol „*znalcom klasických jazykov, polyhistorom a vzdelancom v literatúre*“.⁶⁰

Obr. 4a, b

Exlibrisy Štefana Pavla Munkáčiho v knihách odkúpených Jozefom Esterházyom

Zdroj: Univerzitná knižnica v Bratislave, signatúry: 25 G6900, 25 D6189

Ukazuje sa, že predmetom predaja boli aj také knihy, ktoré už nemuseli byť obsahovo aktuálne, resp. od ich autorov existovali v knižnici iné, významnejšie diela. Ako príklad uvedieme škótskeho spisovateľa Johna Barclayho (1582 – 1621): kým jeho politický román *Argenis* (dobový bestseller tešiacy sa popularite viac ako 150 rokov) a tvrdá satira na jezuitov, lekárske povolanie a vtedajšie vzdelanie a literatúru *Euphormionis Lusini Satyricon* ostávali súčasťou kniž-

60 ŽUFFOVÁ, Urbanisticko-historický výskum, s. 104.

nice, Barclayho staršia práca náboženského charakteru *Paraenesis ad Sectarios* nemala mať viac v knižnici miesto. Podobne aj od ďalších autorov rôznych období si Esterházy ponechal iba vybrané tituly, a tak sa medzi vyradené knihy dostali aj niektoré diela Jeana Bodina, Callimacha, Christophora Cellaria, Rufusa Quinta Curtiua, Erasma Rotterdamského, Huga Grotia, Stephana Henrica, Gabriela Hevenessiho, Hieronyma, Homéra, Musaea, Tita Maccia Plauta, Polydora Vergilia, Cicerona, Sofokla, Franza Wagnera a Xenophona. Knihy určené na predaj alebo výmenu tvorili takmer tretinu fondu zaznamenaného v katalógu (206 kníh na predaj alebo výmenu oproti 676 ostatným knihám v knižnici). Tento spôsob aktualizácie knižničného fondu ukazuje snahu udržiavať ho živý a prehľadný. Zároveň poukazuje na výmenu ako ďalší dôležitý spôsob knižničnej akvizície. Hypoteticky, ak by sa našla Esterházyho, príp. súčasne aj Munkáčiho kniha s ich exlibrismi v inej (šľachtickej) knižnici doma či v zahraničí, mohol by to byť vymenený exemplár. Tiež treba pripomenúť, že časť svojich kníh Jozef Esterházy odkázal kapucínom v Tate, a aj medzi nimi mohli byť staršie Munkáčiho knihy. Tejto časti fondu sa bude venovať náš ďalší výskum.

Preferencia jazykovo latinských kníh, snaha o vyradenie (predaj, výmenu) nepoužívaných titulov a v neposlednom rade aj klasifikácia fondu, na ktorej sa podieľal sám majiteľ knižnice, vypovedajú o tom, že cieľom Jozefa Esterházyho nebolo zhromažďovať nepoužívané, ale používať zhromaždené poznanie.

Tematické zloženie fondu kopíruje Esterházyho vzdelanie, vierovyznanie, výkon profesie a záujmy. Najpočetnejšiu skupinu tvorili náboženské a teologické diela (cca 20 %), pričom časť z nich plánoval v knižnici naďalej využívať a časť (nekatolícke tituly) predat' alebo vymeniť. Aj keď po štúdiu teológie v seminári *Collegium Germanicum et Hungaricum* v Ríme nepokračoval v cirkevnej kariére, katolíckej teológii zostal verný. Výsledkom bolo zostavenie viacerých teologických spisov,⁶¹ ale aj celoživotná snaha o rekatolizáciu obyvateľstva na jeho panstvách. Na túto činnosť musel disponovať vedomosťami z teológie – teologickú literatúru zhromažďoval vo svojej knižnici po celý život. Takto motivovanou akvizíciou sa do knižnice dostali mnohé katolícke „symptomatické“; zo slovacikálnych titulov päť diel od Petra Pázmánya a mnoho iných vytlačených v neďalekej Trnave a Bratislave. Potreba hlbšie sa orientovať v spoločenskom či politickom dianí a chápať dejinné súvislosti motivovali Jozefa Esterházyho aj k získaniu mnohých historických diel, ktoré tvorili približne 17 % fondu. Netreba zabúdať, že Esterházy zastával počas života viaceré významné politické

61 Odkazy na Esterházyho teologické spisy nachádzame v: KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 209.

funkcie. Už ako pomerne mladý, 26-ročný, sa stal dvorským komorským radcom, neskôr kráľovským komorníkom, hlavným kráľovským dvormajstrom a prísediacim Sedmipanskej tabule. Vo veku 31 rokov ho inaugurovali za župana Komárňanskej stolice, neskôr bol chorvátskym, slavonským a dalmátskym bantom a skutočným tajným radcom. Vrcholom jeho politickej kariéry bol post krajinského sudcu, na ktorý ho dosadili v roku 1741. Historické a politické diela pre svoje potreby rozdelil podľa ich aktuálnosti. Najnovším historickým vydaniom venoval vo svojej knižnici samostatnú skriňu (č. VI), v ktorej s nachádzalo 15 titulov v 52 zväzkoch z konca 17., väčšinou však z 18. storočia v latinčine, nemčine, francúzštine a taliančine, medzi nimi aj diela popisujúce život na dvore, napr. *Leben der Maria Theresia* alebo *Beschreibung des Preussischen Hoffs*. Medzi staršími historickými prácami mal Jozef predovšetkým spisy antických autorov, rôzne kroniky a dejiny mnohých európskych štátov, ako aj rodu Habsburgovcov. Nemalý vplyv na akvizičnú motiváciu Jozefa Esterházyho mal aj jeho vzťah k uhorskej vede a literatúre. Diela približne tridsiatky uhorských spisovateľov (cca 6 % oproti zahraničným autorom) boli vo fonde rozptýlené aj napriek tomu, že im venoval aj samostatnú XVI. skriňu; tituly v nej boli usporiadané podľa formátu. Okrem už spomínaných sa sústredil napr. na práce Mateja Bela, Martina Sentivániho (Márton Szentiványi), Jána Bocatia, Valentína Balassu (Balassa), Františka Kaziho (Ferenc Kazy), Mikuláša Istvánfiho (Miklós Istvánffy) či Gabriela Kolinoviča, autora jeho životopisu, jeho knihovníka a archívára.

Esterházy sa možno pod otčimovým vplyvom, ktorý bol cisárskym armádnym generálom, ako 23-ročný v roku 1705 vzdal cirkevnej kariéry a nastúpil na dráhu vojaka. O tri roky neskôr získal hodnosť dedičného šintavského kapitána. Nasledovala bohatá vojenská kariéra, ktorá ho sprevádzala takmer celý život; ešte ako šesťdesiatnik v dobrej forme stál na bojovom poli v čele svojho armádneho vojska, keď viedol deväťtisícovú armádu jednotku v sliezskej vojne o rakúske dedičstvo.⁶² Životopisné údaje prezrádzajú, že bojoval vo vojenských oddieloch grófa Jána Pálfiho (Pálffy) a Guida Stahrenberga, na strane cisára sa zúčastnil bojov proti Františkovi II. Rákocimu, bol tiež vodcom jazdeckého vojska a generálom jazdectva, vojakom v bitkách proti Turkom, v roku 1722 sa stal generálmajorom a v roku 1733 generálporučikom. Už počas pobytu u otčima vo Viedni (1701) sa Esterházy venoval aj vojenstvu, čítaniu kníh o testovaní vojenských experimentov, učil sa matematickú, civilnú a vojenskú architektúru, najmä z diel Ernsta Friedricha Borgsdorfa,⁶³ rakúskeho vojenského inžiniera. Táto kariéra sa odrazila aj v skladbe Esterházyho knižnice – mal okolo 40 kníh (cca 4,5 %) z oblasti vojenskej architektúry, inštruktáže budovania nástrah, posuv-

62 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 12.

63 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 13.

ných mostov, vojenských pozorovacích bodov a tvorby opevnení. Vo Viedni sa Esterházy venoval i súkromnému štúdiu matematiky, techniky a architektúry. Týmto záujmom zodpovedala aj skladba jeho knižnice, vlastnil matematické knihy so základmi aritmetiky a geometrie a katalogizátor uviedol poznámku o „rôznych architektonických výkresoch“, ktoré boli v knižnici, no v katalógu nie sú konkretizované. Dozaista šlo okrem iných o plány a nákresy slúžiace pri budovaní, rekonštrukciách či prestavbách jeho panstiev. Je možné, že medzi nimi boli aj výkresy architektov kaštieľa v Čeklísi, Viedenčanov Antona Erharda Martinelliho a Josepha Emmanuela Fischera von Erlach.⁶⁴

Na získavanie informácií dôležitých pre svoj profesionálny, spoločenský a hospodársky rozhľad potreboval Esterházy právnické, ekonomické a geografické knihy. Právnickú literatúru (cca 4,7 %) v jeho knižnici tvorili právne kodifikačné zbierky rôznych druhov, pápežské dekréty, právnické dizertácie a i. V kontexte jeho záujmu o právnické otázky treba pripomenúť jeho pôsobenie v politike a v oblasti práva – v úrade krajinského sudcu Uhorska bol od roku 1741, t. j. sedem rokov až do svojej smrti. Geografické práce (cca 3,5 %) v jeho knižnici mali pomerne široký záber – od cestopisov cez topografie až po popisy rôznych miest a krajín (od Uhorska, Ruska až po Afriku). V samostatnej skupine boli umiestnené diela byzantských spisovateľov v gréčtine alebo latinčine vydané v Paríži (trieda IV). O motivácii zhromaždiť tieto knihy na jednom mieste vypovedá Kolinovič v Jozefovom životopise, kde uvádza, že pri organizovaní bibliotéky podľa odborov vyčlenili knihám byzantských autorov z Kráľovskej tlačiarne v Paríži (*Typographia Regia; Regia Lutetiae Typographaei Officina*) samostatné miesto.⁶⁵ Práve o výpožičku z tejto časti fondu mal záujem aj Matej Bel (ako sme už naznačili) a u Jozefa Esterházyho ju sprostredkoval grófov knihovník Gabriel Kolinovič, Belov spolupracovník a priateľ.

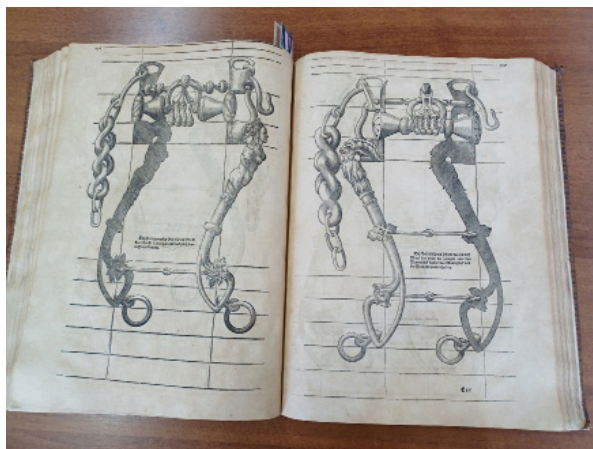
Akvizícia Jozefových kníh prirodzene podliehala jeho vlastným záľubám. Bol im prispôsobený aj celý jeho kaštieľ s pozemkom, disponujúci okrem parkov aj lesným porastom, oborou pre vysokú zver, priestorom pre poľovnícke aktivity a veľkou jazdiarňou. Knihám o koňoch a hospodárstve bola v Jozefovej knižnici vyčlenená zvláštna kategória: boli sem zaradené reprezentatívne vydania kníh o jazdeckých dráhach, rôznych typoch konských popruhov a jazdeckom príslušenstve, nových metódach výcviku koní, o starostlivosti o kone, ale aj knihy pokrývajúce jeho záľubu v poľovačkách. Vedno s nimi sa v skrini XIII. nachádzalo niekoľko knížiek o vedení šľachtického hospodárstva, ale aj liekopisy.

64 KARCZAG; SZABÓ. Czeglés – Esterházy – kastély. In KÁRPÁT-HAZA.HU. Online. [2018]. Dostupné na: <https://karpathaza.hu/varak-hrady-castelli-karczag-szabo-cseklesz-esterhazy-kastely/>. [zobrazené 2023-02-14].

65 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 31.

Obr. 5a, b, c

[Engelhard von Löhneysen, Georg]. *Von Zeumen: Gründtlicher Bericht vom Zeumen und ordentliche ausstheilung...* (Remlingen), 1610

Zdroj: Univerzitná knižnica v Bratislave, signatúra: 25 A262

Ako sme už uviedli, okrem jednotlivých tematických skupín literatúry boli v knižnici samostatne vyčlenené skupiny kníh podľa formátu, napr. „menšie knihy“, ktoré mali rôznorodé tematické zameranie (v skrinách III., V., VIII., XII.). Práve heterogenita ich obsahu indikuje, že šlo o knihy, ktoré formátovo vyhovovali špeciálne prispôbeným nižším policiam knižničného nábytku.

Z **chronologického aspektu** všetky zaznamenané vydania v katalógu pochádzajú z akvizícií Jozefa Esterházyho – posledné nadobudnuté knihy sú z

roku jeho úmrtia 1748 a chronologicky najstaršia je inkunábula z roku 1483 z Benátok (Terentiove *Comoediae*). Päť kníh bolo zaregistrovaných buď s chýbnym dátumom vydania, alebo boli do katalógu dopísané dodatočne: katalóg spísal Székely de Doba v roku 1749, a tak nemohol evidovať tituly z rokov 1761, 1763 (2x), 1756 a 1766.⁶⁶ Knižnica obsahovala diela 15. až 18. storočia: tlač 15. storočia je jedna, tlačí 16. storočia je v katalógu zaevidovaných 124 (cca 14 %), zo 17. storočia je 324 titulov (cca 37 %) a z 18. storočia 312 titulov (cca 35 %). Zvyšok tvoria knihy, pri ktorých v katalógu absentuje rok vydania. Hoci pred založením svojej aristokratickej knižnice v Čeklísi si Jozef Esterházy knihy nakupoval aj sám počas svojich ciest, nepochybujeme o tom, že preňho neskôr pracovali obchodníci s knihami, ktorí mu na jeho objednávky dodávali knihy z významných európskych stredísk knižného obchodu. Dôkazom sú viaceré vydania z dôležitých knihtlačiarskych a vydavateľských centier z územia Nemecka, Francúzska, maďarského a slovenského územia Uhorska, Holandska, Švajčiarska, Rumunska, Belgicka, Rakúska či Talianska, ale aj z iných európskych krajín vrátane Čiech, Poľska a Anglicka. Niektoré môžu kopírovať Esterházyho cesty po Európe, predovšetkým keď bol vo vojenských službách a mohol si ich aj sám zaobstarat'. V jeho zbierke ale figurujú aj knihy z miest, kde nikdy nepôsobil, napr. z Oxfordu a Londýna. O to viac sa prikláňame k názoru, že spolupracoval s agentmi na knižnom trhu.

Obr. 6a, b Väzba kníh Jozefa Esterházyho

Zdroj: Univerzitná knižnica v Bratislave

66 Išlo o tieto bibliografické záznamy: *Seneca Philosophi opera omnia duo Tomi*. Lipsiae 1761; *Minucii Felicis Octavius*. Viennae 1763; *Adolphi Brachelii historia sui temporis Tomi*. Coloniae 1763. *Hansiz Exequia Leopoldino*. Viennae 1765; *Solleigsel(?) der vollkommene Schullmeister*. Genf 1766.

Najviac kníh zahraničnej proveniencie mal Esterházy z vydavateľstiev v Amsterdame (54), Frankfurtu (54) a Viedni (50), o čosi menšie zastúpenie mali tituly publikované v Paríži (49), Lyone (47), Bazileji (40) a Kolíne (37). V Esterházyho knižnici dominovala vydateľská knižná produkcia z územia Nemecka a Francúzska. Geografický pôvod vydania (až na výnimky) nepredstavoval rozhodujúce kritérium pri akvizícii, podstatnejší bol bezpochyby obsah, ukazuje však cestu vtedajšieho poznania naprieč Európou až do čeklískej aristokratickej knižnice.

Pri akvizícii Esterházy neobišiel ani produkciu vydavateľstiev z dnešného územia Slovenska. V jeho knižnici boli územné slovaciká z Trnavy (65), Bratislavy (14), Levoče (7), Košíc (2), Komárna (1), Šintavy (1). Majorita územne slovacikálnych titulov z Trnavy neprekvapuje. Geografická blízkosť Bernolákov, štúdiá Jozefa Esterházyho v Trnave, ako aj jeho inklinovanie ku katolicizmu naznačujú dôvod, prečo preferoval práve vydania Akademickkej (katolíckej) tlačiarne v Trnave. Esterházy si z tejto trnavskej typografie fungujúcej aj ako univerzitné vydateľstvo zaobstaral najmä jazykovo latinské i maďarské vydania náboženských diel uhorských spisovateľov a v menšej miere aj právnické a historické diela. Prekvapivo až sedem celkom aktuálnych trnavských titulov z 18. storočia je v jeho knižničnom katalógu zaradených medzi diela určené na predaj. Podobného jazykového a obsahového zamerania ako trnavské boli aj bratislavské vydania, ktoré tiež tvorili významnú časť slovacikálnych kníh v Esterházyho knižnici.

Záver

V druhej polovici 17. storočia dochádza ku „*zmene životného štýlu aristokratických rodín v západouhorskom regióne*“⁶⁷ v duchu modernizácie, čo sa prejavilo nielen vo vzdelávaní šľachticov, ale aj v zložení ich knižníc. Popri nemčine a taliančine sa záujem obracal na francúzštinu, no menila sa aj obsahová stránka fondov, kde sa do popredia dostávali znalosti potrebné pre praktický život: zemepis, vedenie vojska, politika, štátoveda, šerm, tanec a pod. Pre budovanie šľachtických knižníc bolo priaznivé obdobie osvietenstva, ktorého idey vedecského bádania, filozofického diskurzu a šírenia vedomostí motivovali aristokraciu, aby rozširovala svoje zbierky o ďalšie vedné odbory. Pod vplyvom osvietenstva šľachta knižnice transformovala na centrá intelektuálnej činnosti, ktoré priťahovali učencov, filozofov a mysliteľov. Kým niektoré aristokratické knižnice v tomto čase podľahli snahe reprezentovať módné trendy a „zberateľstvo“, iné sa koncentrovali viac na využiteľnosť zbierky.

Jozef Esterházy vo veľkej miere zastával funkcie šľachtica, ako ich vymedzil István Monok: úlohou šľachty bola v skutočnosti aj „*obrana a ochrana hraníc*,

67 KOMOROVÁ, *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500–1700*, s. 13.

*podpora cirkví, zakladanie škôl, podpora mladých a nadaných ľudí na zahraničných štúdiách, tlačiarov a ich zásobovanie objednávkami, budovanie opevnení a kaštieľov, záhradná kultúra, udomácnovanie nových, ozdobných a úžitkových rastlín, prijatie zahraničných staviteľov, hudobníkov, umelcov a vedcov“.⁶⁸ Knižnica Jozefa Esterházyho je dôkazom premyslene budovanej zbierky kníh slúžiacej nielen majiteľovi a jeho rodine, ale aj priateľom a učencom v okruhu Jozefa Esterházyho. Budovanie knižnice bolo pre Jozefa Esterházyho pri jej zakladaní *de facto* „terra incognita“, keďže knižnicu nerozširoval na báze zbierky po predkoch. Koncepcia jeho knižničného fondu a katalógu naznačuje, že zmyslom budovania knižnice bolo jej aktívne využívanie. Jozef Esterházy svojím vášnivým čitateľstvom nasledoval vzor svojho starého otca Mikuláša Esterházyho, ktorý v lackenbachských dvorných inštrukciách z roku 1627 v kontexte využívania knižnice Esterhasiana uviedol: „Každý deň nech tí, čo vedia, aspoň hodinu čítajú; príbeh alebo inú knihu, ktorú určí pán; toto treba robiť hodinu až dve po obed.“⁶⁹ Pripomeňme, že Jozef Esterházy sa staral aj o cirkevné knižnice: zaslúžil sa o založenie a zveľadenie knižnice kapucínov na svojom panstve v Tate, kde im dal vybudovať kláštor a pomáhal im pri zariaďovaní ich bibliotéky a knižničných akvizíciách.⁷⁰*

Jozef Esterházy používal tlačенý heraldický exlibris datovaný rokom 1724 vo dvoch vyhotoveniach. To napovedá, že knižnicu využíval nielen pre vlastné študijné, ale i reprezentatívne účely. Síce exlibris nenájdeme vo všetkých Esterházyho knihách, jeho datovanie naznačuje, že zveľadovanie knižnice sa po vybudovaní kaštieľa v Čeklísi a špeciálnych priestorov pre bibliotéku zintenzívnilo. Dôkazom toho, akí boli Esterházyovci na svoju knižnicu hrdí, je aj obraz, na ktorom je namalovaný gróf Esterházy v priestoroch svojej knižnice v Čeklísi v spoločnosti ôsmich priateľov. Píše o tom Gottfried von Rottenstein, bratislavský lekárnik a cestopisec, v historickom opise čeklískeho kaštieľa z roku 1783,⁷¹ aj keď nekonkretizuje, o ktorého príslušníka Esterházyovcov išlo. Pri popise života panstva v kaštieli Čeklís Rottenstein neobišiel ani knižnicu, hoci jej nevenuje veľký priestor, charakterizuje ju ako „malú“, ale „veľmi hodnotnú“.⁷²

V tejto fáze výskumu nevieme takmer nič o cestách nadobudnutia kníh do knižnice Jozefa Esterházyho a aj keď máme informácie o získaní Munkáčiho

68 KOMOROVÁ, *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500–1700*, s. 12.

69 Uvádza to: KÖRNER, *Bibliotheca Esterházyana*, s. 105.

70 KOLINOVICS, *Posthuma memoria*, s. 249.

71 ROTTENSTEIN. Reisen durch einen Theil vom Königreich Ungern, seit dem J. 1783, Zweiter Abschnitt. In BERNOULLI. *Johann Bernoulli's Sammlung Kurzer Reisebeschreibungen und anderer zur Erweiterung der Länder- und Menschenkenntniss dienender Nachrichten*. Zehnter Band. Online. Berlin; Leipzig 1783 [digitalizované s. a.]. Dostupné na: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11448776?page=194,195>. [zobrazené 2023-07-13].

72 ROTTENSTEIN, *Reisen durch einen Theil*, s. 213.

knižnice, nevieme identifikovať, ktoré tituly zachytené v katalógu mu pôvodne patrili. Je to možné iba pri takých knihách, ktoré sa fyzicky zachovali a je k nim prístup v pamäťových inštitúciách. Reálny je aj výskum čitateľstva a recepcie kníh v čeklískej aristokratickej knižnici vzhľadom k množstvu čitateľských poznámok v zachovaných knihách. Vieme, že Jozef Esterházy svoje knihy požíčieval historikom a učencom vo svojom okolí (okrem Gabriela Kolinoviča aj Matejovi Belovi). V neskoršom období esterházyovské knihy v Čeklisi využíval aj Anton Bernolák, ktorý tu istý čas pôsobil ako katolícky kaplán a v jednom zo zachovaných zväzkov sme identifikovali jeho rukopisné poznámky.⁷³ V ďalšej etape výskumu budeme venovať pozornosť podrobnej analýze identifikovaných a zachovaných exemplárov z fondu tejto čeklískej knižnice v kontexte nateraz absentujúcich informácií a zároveň preskúmame aj rozširovanie knižnice za jej ďalších vlastníkov, ku ktorým existujú zachované knižničné katalógy. Sústredíme sa tiež na disemináciu poznania z kaštieľa medzi učencov a literátov.

O autoroch/About the authors:

Doc. Mgr. Lucia Lichnerová, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra knižničnej a informačnej vedy

Šafárikovo námestie 6, 814 99 Bratislava

Slovenská republika

lucia.lichnerová@uniba.sk

<https://orcid.org/0000-0002-7536-4808>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211412161>

<https://www.webofscience.com/wos/author/record/46061160>

Mgr. Marta Špániová, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra knižničnej a informačnej vedy

Šafárikovo námestie 6, 814 99 Bratislava

Slovenská republika

marta.spaniova@uniba.sk

<https://orcid.org/0000-0003-3470-3671>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211412865>

<https://www.webofscience.com/wos/author/record/30182642>

73 PEUCER. *Tertia pars Chronici Carionis...* Wittenberg 1566. Exemplár v Univerzitnej knižnici v Bratislave, signatúra: 25 G 10823.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Egyetemi könyvtár, Budapešť, [ESTERHÁZY, Jozef]. *Mihi comiti Josepho Esterhazi interventorum Vita mea comite singularium magis ac quodammodo memorabilium Connotatio*, signatúra: G 90.

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnava. [MUNKÁČI, Štefan]. *Testamentum Domini Stephani Munkácsy*. Rukopis. 16. Februarij 1723, signatúra: Testamenty, inv. č. 382.

Országos Széchényi Könyvtár, Budapešť, OSZK Kézirattár, *Catalogus Librorum qui in Bibliotheca Comitis Josephi Eszterházy, in Cseklesz prope Posonium reperiuntur confectus mense Aprili 1749 per Samuelem Székely de Doba Locumtenentem ex Ejusdem Comitis legatione*, signatúra: Fol. Lat. 4.

Dobové tlačené pramene / Contemporary printed sources

BEL, Matej. *Notitia Hungariae novae historico geographica*. Online. Budapestini: sumptibus Instituti historici sedis centralis studiorum philosophicorum Academiae scientiarum Hungariae ac Archivi Hungariae regnicolaris, Anno MMXII [digitalizované 2012]. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_VSK_Notitia_hungariae_02/?pg=557&layout=s. [zobrazené 2022-03-06].

DIBDIN, Thomas Frognall. *The Bibliographical Decameron*. Online. London: printed for the author by W. Bulmer & co., 1817. Dostupné tiež ako Google Book.

KOLINOVICS, Gábor. *Posthuma memoria Josephi Esterházyi de Galantha*. Tyrnaviae: Typis Academicis soc. Jesu, 1754. Dostupné tiež ako Google Book.

PEUCER, Caspar. *Tertia pars Chronici Carionis...* Wittenberg, 1566.

ROTTENSTEIN, G. E. v. Reisen durch einen Theil vom Königreich Ungern, seit dem J. 1783, Zweiter Abschnitt. In BERNOULLI, Johann. *Johann Bernoulli's Sammlung Kurzer Reisebeschreibungen und anderer zur Erweiterung der Länder- und Menschenkenntniss dienender Nachrichten*. Zehnter Band. Online. Berlin, Leipzig, 1783 [digitalizované s. a.]. Dostupné na: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11448776?page=194,195>. [zobrazené 2023-07-13].

WITTMANN, Adam. *Posthuma memoria Josephi Esterházyi de Galantha*. Tyrnaviae: Typis Academicis soc. Jesu, 1756. V: Univerzitná knižnica v Bratislave. Signatúra SD 9252; SD 1552.

Edície prameňov a publikované pramene/Source editions and Published editions:

BRUNNER, Otto. *Neuer Weg der Verfassungs- und Sozialgeschichte*. 2. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1968.

CABADAJOVÁ, Jana a Peter KRÁLIK. *Aponiovská knižnica v Oponiciach*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2018.

CZEGLÉDI, László; KRUPPA, Tamás a István MONOK. *Magyarországi magánkönyvtárak V.: 1643–1750*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2010, s. 115-145.

DUBOVSKÝ, Ján Milan. *Gabriel Kolinovič Šenkvičský 1698 – 1770*. Šenkvice 1998.

- ESTERHÁZY, János. *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása*. Online. Budapest: az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája, 1901 [digitalizované s.a.]. Dostupné na: <http://real-cod.mtak.hu/5543/1/000909556.pdf> [zobrazené 2023-01-06].
- KLIMEKOVÁ, Agáta, ed. *Aponiovci v dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2015.
- MONOK, István. *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI.–XVII. században*. Budapest; Eger: Kossuth Kiadó-Eszterházy Károly Főiskola, 2012.
- PURCELL, Mark. *The Country House Library*. New Haven: Yale University Press, 2019.
- SAKTOROVÁ, Helena. *Turzovské knižnice*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2009.
- SIBYLOVÁ, Michaela. *Knižnica Rudolfa I. Pálfiho (1719 – 1768), zakladateľa šľachtickej knižnice Pálfiovcov na hrade Červený Kameň*. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2012.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

- AUGUSTÍNOVÁ, Eva a Mária BŔBOVÁ, ed. *Šľachta stredného Slovenska a jej vplyv na kultúrny rozvoj regiónu*. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 2015.
- KOMOROVÁ, Klára, ed. *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500 – 1700*. Martin: [s. n.], [2005].
- SABOV, Peter et al. *Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku*. 4 zv. Martin: Slovenská národná knižnica, 2001; 2004; 2009; 2012.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- AMBRÚŽOVÁ-PORIEZOVÁ, Miriam a Petronela KRIŽANOVÁ. Knižnica Michala Zorkóczyho – budovanie a osudy knižnej zbierky na prelome 18. a 19. storočia. In PORIEZOVÁ, Miriam, ed. *Studia bibliographica Posoniensia*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2021, s. 85-99.
- BŔŽEK, Václav. Knihovny aristokratů na česko-moravsko-rakouském pomezí koncem 16. a v první polovině 17. století. In *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*. České Budějovice: Jihočeská Univerzita, 2000, s. 87-101.
- CABADAJOVÁ, Janka. Analýza knižnice Aponiovcov. In KLIMEKOVÁ, Agáta, ed. *Aponiovci v dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2015, s. 45-52.
- CABADAJOVÁ, Janka. Knižnica Čákiovcov zo Spišského Hrhova. In *Kniha 2013*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013, s. 436-441.
- DUCHOŇ, Michal. Bernolákovo – esterházyovské rezidenčné mestečko v 18. storočí. In *Mladšia fraknovská línia Esterházyovcov*. Senec: Mesto Senec, 2017, s. 126-149.
- FŔLÖP, Éva Mária. Habent sua fata... Gróf Esterházy József országbíró (1682–1748) tanulmányai során használt kötet a győri Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtárában. In *A Komárom-Megyeri Megyei Önkormányzat József Attila Megyei Könyvtára 2012. évi évkönyvébe készülő tanulmány kézírata*, 2012.
- KOMOROVÁ, Klára. Rodinná knižnica Révaiovcov na sklabinom hrade. In KOMOROVÁ, Klára, ed. *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500 – 1700*. Martin: [s. n.], [2005], s. 167-181.
- KÖRNER, Stefan. Bibliotheca Esterházyana. In KOMOROVÁ, Klára, ed. *Modrá krv, tlačiarenská čerň: šľachtické knižnice 1500 – 1700*. Martin: [s. n.], [2005], s. 11-148.
- RAGAČ, Radoslav. Novonájdená časť esterházyovskej fideikomisnej knižnice v Bernolákove. In *Mladšia fraknovská línia Esterházyovcov*. Senec: Mesto Senec, 2017, s. 446-453.

- SABOV, Peter. Prezentácia výsledkov výskumu historických knižníc v procese pasportizácie a rekonštrukcií. In *Bibliografický zborník z 12. slovenskej bibliografickej konferencie*. Martin: SNK, 2012, s. 133-137. Dostupné tiež na: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/12_BK/Sabov.pdf [zobrazené 2014-10-11].
- SIBYLOVÁ, Michaela. Aristocratic libraries in Slovakia – status, research, history. In *Z Badani nad Książką i Księgozbioremi Historycznymi*, 2021, vol. 15, no. 3, s. 427-441.
- ZMETÁK, Igor. Historická knižnica Prílešských zo Zemianskeho Podhradia. In *Bibliotheca Antiqua*. Olomouc: [s. a.], 2016, s. 110-115.

Internetové zdroje / Online sources

- Aponiovská knižnica – Bibliotheca Apponiana. In SNK. Online. Dostupné na: <https://www.snk.sk/sk/navstivte-nas/aponiovska-kniznica-bibliotheca-apponiana.html> [zobrazené 2023-0-15].
- CORNELL, Louisa. *His Lordship did it in the Library – And Here's Why...: Bibliomania or Book Madness and the Gentlemen of Regency England*. Príspevok na blogu. [s. a.]. Dostupné na: <http://numberonelondon.net/2017/03/his-lordship-did-it-in-the-library-and-heres-why/>. [zobrazené 2023-06-10].
- DOMENOVÁ, Miroslava, ed. *Šľachta a šľachtické knižnice na východnom Slovensku (sídla – každodennosť – knižná kultúra)* [online]. Prešov: Prešovská univerzita, 2014. Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova4> [zobrazené 2022-12-13].
- GRAF, Klaus. Oberschwäbische Adelsbibliotheken. In HENGERER, Mark, ed. *Adel im Wandel*. Ostfildern: Thorbecke, 2006, Bd. 2, s. 751-762. Dostupné tiež tu: In *E-LIS*. Online. 2006. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/28804689_Oberschwabishe_Adelsbibliotheken [zobrazené 2023-01-14].
- HEILANDOVÁ, Lucie. *Dějiny knihoven v českých zemích*. Prezentácia; PDF; online. [s. a.]. Snímky dostupné na: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2017/PV1B60/um/SOUKROME_KNIHOVNY.pdf [zobrazené 2022-06-06].
- KARCZAG, Ákos a Tibor SZABÓ. Czecklés – Esterházy – kastély. In KÁRPÁT-HAZA.HU. Online. [s. a.], [2018]. Dostupné na: <https://karpathaza.hu/varak-hrady-castelli-karczag-szabo-csecklesz-esterhazy-kastely/>. [zobrazené 2023-02-14].
- KLIMEKOVÁ, Agáta. Dve šľachtické knižnice z východného Slovenska. In *Bibliotheca Antiqua*. Online. Vedecká knihovna v Olomouci, 2017, s. 100-106. Dostupné na: <https://kba.vkol.cz/uploads/composer/8t942bunvb-BA2017-Klimekova.pdf> [zobrazené 2023-04-12].
- SAKTOROVÁ, Helena. *Katalóg kníh Zičiovskej Bibliotéky vo Voderadoch z roku 1894*. Online. Martin: SNK, 2018. Dostupné na: <https://fliphtml5.com/mdfht/fsag> [zobrazené 2023-05-13].
- Staré tisky v czerninské rodové knihovně*. Online. Knihovna AV ČR, 2003. Dostupné na: <https://www.knihoveda.cz/stare-tisky-v-czerninske-rodove-knihovne/>. [zobrazené 2023-02-14].
- SZELESTEI, N. László, ed. *Bél Mátyás levelezése*. Online. Balassi Kiadó, 1993. Dostupné na: <http://mek.oszk.hu/17800/17810/17810.pdf> [zobrazené 2024-04-02].
- ZVARA, Edina a István MONOK. *Esterhasiana Bibliotheca*. Online. Kossuth kiadó, 2020. Dostupné na: http://real.mtak.hu/112863/1/Esterhasiana_Biblioteca_2020_K.pdf [zobrazené 2022-03-14].
- ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Urbanisticko-historický výskum a aktualizácia zásad ochrany pamiatkového územia*. Online. Krajský pamiatkový úrad Trnava, 2012. Dostupné na: <https://www.pamiatky.sk/Content/ZASADY/Trnava/0101-TT-text.pdf> [zobrazené 2023-01-06].